

Videnskabsjournalistik

en retorisk balance mellem videnskab og journalistik

Jensen, Leif Becker

Published in:
Retorik Magasinet (Aastorp, 1991)

Publication date:
2015

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):
Jensen, L. B. (2015). Videnskabsjournalistik: en retorisk balance mellem videnskab og journalistik. *Retorik Magasinet (Aastorp, 1991)*, (96), 12-14. <http://www.retorikforlaget.dk/martikler/videnskabsjournalistik-en-retorisk-balance-mellem-videnskab-og-journalistik>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact rucforsk@kb.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Videnskab og journalistik tilhører forskellige diskursfællesskaber og argumenterer ud fra to meget forskellige normer. Forskeren og journalisten henter troværdigheden forskellige steder, og det kan give grundlæggende retoriske udfordringer.

Der kan ofte opstå problemer mellem journalister og forskere når journalister skal formidle videnskab. Det skyldes blandt andet at de to professioner har fordomme over for hinanden: Forskeren synes at journalisten er overfladisk, subjektiv og sensationslysten, mens journalisten omvendt synes at videnskabsmanden er omstændelig, verdensfjern og kedelig.

Problemerne ligger i den indbyggede dobbelthed i sammenskrivningen 'videnskabs-journalistik'. Det ligner jo tilsvarende sammenskrivninger med andre journalistiske stofområder såsom sportsjournalistik, kulturjournalistik og udenrigsjournalistik, men netop denne sammenskrivning er mere konfliktfyldt fordi den dækker over to paradigmer, det videnskabelige og det journalistiske, som arbejder og argumenterer ud fra vidt forskellige normer. Et paradigme kan kort defineres som et kommunikationsfællesskab, ofte knyttet til bestemte institutioner, som deler værdier og en fælles forståelse af hvordan man erkender virkeligheden og kommunikerer om den. Et andet populært udtryk for det samme er diskursfællesskab.

Derfor har man også i de to paradigmer forskellige normer for fx genrer, dispositioner, sprog og argumentation og dermed også for hvordan man argumenterer overbevisende for sandheden. Helt kort fortalt argumenterer videnskaben ved hjælp af logos, mens journalistikken argumenterer ved hjælp af både logos og patos – og dermed bedømmes troværdighed også ud fra forskellige kriterier. Hvad der anses for overbevisende argumentation af faggruppen i det ene paradigme, er ikke overbevisende i det andet – og omvendt.

Forskellene i argumentationsnormer er mange i de to paradigmer, men her vil jeg fremhæve to centrale som handler om dels argumentationens indhold og dels om argumentationens sproglige form

Videnskaben har både emne- og metodeargumentation

Formålet med argumentationen i det videnskabelige paradigme er at skabe ny og sand viden og erkendelse blandt fagfæller. For at få anerkendt ny viden som videnskabelig sand skal man følge en helt central spilleregul i videnskabelig argumentation, nemlig at fagfæller skal kunne kigge én over skulderen og efterprøve den skjulte undersøgelsesproces der ligger bag påstandene. Det er den retoriske forklaring på de rigide krav til den videnskabelige genre, fx en videnskabelig artikel, nemlig at man udførligt og eksplicit skal gøre rede for sin problemformulering, sine metoder og teorier, den indsamlede empiri og dokumentation. Kravet

Skrevet af Leif Becker Jensen
Fredag, 03. Juli 2015 13:42

kan kort sammenfattes til 'gennemsigtighed', og heraf afhænger afsenderens troværdighed, dvs. etos.

I teksten manifesteres denne regel i form af to forskellige argumentationskæder med hver sin påstand, nemlig en emnekæde og en metodekæde.

Emnekæden argumenterer med hjemmel i fagspecifikke teorier for den faglige påstand, dvs. svaret på problemformuleringen, hvad enten emnet så er biologi, økonomi, politik, psykologi eller historie. Udsagnet "Antallet af hjemløse er steget fordi vi har en økonomisk krise" bygger altså på en økonomisk hjemmel. Man kunne også have valgt en social, en psykologisk eller politisk forklaring.

Metodekæden derimod er en metaargumentation som udelukkende har den opgave at tage stilling til sandhedsværdien af konklusionen. Den argumenterer med hjemmel i videnskabsteorier, fx om de anvendte metoder er relevante og valide. Videnskab har altså en indbygget metadiskurs der kommenterer selve historien.

Problemerne ligger i den indbyggede
dobbelthed i sammenskrivningen
'Videnskabs-journalistik'.

Helt kort fortalt argumenterer videnskaben
ved hjælp af logos, mens journalistikken
argumenterer ved hjælp af både logos og pathos.

Ud med byggestilladserne

Så vidt, så godt. Men så får journalisten fat i den videnskabelige artikel og skal formidle indholdet til offentligheden, og så opstår problemerne fordi journalisten tilhører et helt andet paradigme der formidler i en helt anden kontekst til lægfolk med helt andre forudsætninger og behov.

I modsætning til videnskabelige tekster er det et helt centralt træk ved journalistiske tekster at journalistsens research ikke synliggøres i teksten, eller at den blot koges ned til en enkelt kildehenvisning: "Ifølge en nylig offentliggjort undersøgelse ..." Det første journalisten gør, er derfor at stryge metodediskursen fordi den nu opfattes som irrelevant og kedelig – og så er der i øvrigt heller ikke plads til den. Journalisten følger sine nyhedskriterier og går efter historien, pointerne og konklusionen.

Den svenske historiker Peter Englund, som er en eminent historiefortæller, har i en populærvidenskabelig bog om Karl d. 12. rammende kaldt metodediskursen for 'byggestilladser': "Jeg har fjernet alle disse "byggestilladser", for udelukkende at præsentere mine konklusioner og indsigter; jeg viser et bygningsværk frem, men vælger ikke at fortælle hvordan jeg bar mig ad da jeg byggede det."

I dette skisma opstår mange problemer i videnskabsjournalistik og populærvidenskab fordi der trækkes på to forskellige normer for troværdighed, dvs. overbevisende argumentation:

Forskeren overfører, ofte ubevidst, sit troværdighedsbegreb fra videnskabens kontekst og vil derfor have byggestilladserne med i artiklen. For journalisten er forskeren derimod en troværdig og tilstrækkelig ekspertkilde, og derfor ønsker han at stryge dem eller i hvert fald minimere dem, ofte uden forståelse for forskerens kontekst.

Der er dog en enkelt undtagelse fra denne norm i videnskabsjournalistikken, nemlig når forskningsprocessen ophøjes til at være selve emnet, så vi følger den spændende historie om arkæologernes udgravning og laboratorieforsøgene. Det samme er efterhånden blevet normen i de lange vejrudsigter: Nu får vi ikke bare at vide hvordan vejret bliver i morgen, men også hvordan meteorologen med alle sin tryk og fronter har fundet ud af det. Om man så synes det er spændende, er en helt anden ting.

Der opstår også konflikter om selve sproget fordi de to professioner bruger forskellige sprogkoder: Eksperten bruger videnskabs-sprog, mens journalisten bruger formidlings-sprog.

Der opstår også konflikter om selve sproget fordi de to professioner bruger forskellige sprogkoder: Eksperten bruger videnskabs-sprog, mens journalisten bruger formidlings-sprog.

Der opstår også konflikter om selve sproget fordi de to professioner bruger forskellige sprogkoder: Eksperten bruger videnskabsprog, mens journalisten bruger formidlingsprog. Videnskabsprog bygger på logos, dvs. det bruger fagsprog og er statisk, abstrakt, generelt, billedfattigt og logisk. Formidlingssproget derimod inddrager også patos, bruger hverdagsprog og er dynamisk, konkret, specifikt, billedrigt og fortællende. Eller som journalisterne siger: Don't tell it, show it!

Skal man sige det helt firkantet, så er logos og patos hinandens modsætninger i den videnskabelige tradition, men supplerer hinanden i den journalistiske. Patos svækker derfor troværdigheden (etos) i videnskaben, men ikke i journalistikken – så længe den ikke overdrives. Forskellen skyldes konteksten: Videnskabsmanden forudsætter at hans fagfæller forholder sig intellektuelt og rationelt til argumentationen, mens journalisten forudsætter at hans målgruppe forholder sig til argumentationen ud fra en helhed af intellekt, fantasi og følelser.

Et enkelt eksempel kan illustrere forskellen: I videnskab vil eksempler og cases have en dokumenterende funktion i argumentationen, og derfor spiller fx empiri og repræsentativitet en afgørende rolle. I videnskabsjournalistik vil de ofte have en pædagogisk funktion, og det vigtige er derfor om de illustrerer tekstens pointe. Platons hulelignelse er et eksempel på en sådan pædagogisk, illustrerende funktion.

Balancen i videnskabsjournalistik består derfor i at fortælle en spændende historie om videnskab som samtidig kan anerkendes som fagligt holdbar. Men den balance er svær. Eller som forfatteren Martin A. Hansen, der selv var en dygtig videnskabsformidler, engang skrev: Formidleren "må oversætte fra et Sprog til et andet, fra et Symbolområde til et andet. Samfundet får rigelig brug for Dygtigheder, i hvem Forskerens og Kunstnerens Evner er forenet, og de turde være sjældne".

Skrevet af Leif Becker Jensen
Fredag, 03. Juli 2015 13:42

Problemerne mellem videnskabsfolk og journalister illustrerer derfor en central retorisk pointe: Overbevisende argumentation er altid afhængig af den konkrete kontekst og genre, og den erkendelse fra begge professioner er forudsætningen for at kunne samarbejde.

Og så til sidst en lille metatekst: Dette er en populærvidenskabelig artikel uden dokumentation, empiri, metode eller teori – kan man så stole på den?

R

Bibliografisk

Af Leif Becker Jensen. Lektor i kommunikation og journalistik ved Roskilde Universitet.

[RetorikMagasinet 96](#) (2015), s 12-14

Skrevet af Leif Becker Jensen

Fredag, 03. Juli 2015 13:42

